

Simpozij PRAVO V INFORMACIJSKI DRUŽBI

Ljubljana, 17. marec 2023

ZBORNİK POVZETKOV

Uredil: dr. Matija Damjan

inštitutzaprimerjalnopravo

Pravna fakulteta
Univerza v Ljubljani

Program simpozija

ii inštitutzaprimerjalnopravo

Pravna fakulteta
Univerza v Ljubljani

SIMPOZIJ

PRAVO V INFORMACIJSKI DRUŽBI

PETEK, 17. MAREC 2023, PRAVNA FAKULTETA UL, ZLATA PREDVALNICA

10.00–10.10	Uvod
10.10–10.30	Pravne napake digitalne vsebine doc. dr. Matija Damjan
10.30–10.50	Pacientova pravica do varstva zasebnosti prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic
10.50–11.10	Izzivi varstva lokacijske zasebnosti v digitalni dobi Tjaša Kalin
11.10–11.30	Decentralizirane avtonomne organizacije in izzivi za korporacijsko pravo doc. dr. Gregor Dugar
11.30–11.50	Vpliv digitalizacije na oporoke Petra Lamovec Hren
11.50–12.10	Razprava
12.10–12.30	Odmor s prigrizkom
12.30–12.50	Izzivi pravnega raziskovanja v velikem podatkovju izr. prof. dr. Jaka Cepec
12.50–13.10	Umetna inteligenca in človekove pravice prof. dr. Vasilka Sancin
13.10–13.30	Avtorsko pravo in umetna inteligenca dr. Maja Bogataj Jančič
13.30–13.50	Algoritmčna diskriminacija in pogodbeno pravo: premikanje mej zasebne avtonomije za zaježitev spornih praks? doc. dr. Karmen Lutman
13.50–14.10	Človek proti umetni inteligenci - pisanje pogodb Janez Sekirnik
14.10–14.30	Razprava in zaključek simpozija

Izvedbo simpozija je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije v okviru raziskovalnega programa P5-0337 »Pravni izzivi informacijske družbe«.

Povzetki

Pravne napake digitalne vsebine

doc. dr. Matija Damjan

Digitalna vsebina in digitalne storitve, ki jih podjetje zagotovi potrošniku, so navadno obremenjene s pravicami tretjih oseb, zlasti pravicami intelektualne lastnine, ki lahko pravno omejujejo uporabo zadevne vsebine ali storitve. Te pravice niso razvidne v času sklenitve pogodbe, razkrijejo se šele, če imetnik pravic prisili trgovca, da preneha zagotavljati digitalno storitev, ali uporabniku prepove uporabo digitalne vsebine. V skladu z Direktivo (EU) 2019/770 o digitalnih vsebinah in digitalnih storitvah in morajo države članice potrošnikom zagotoviti pravna sredstva za neskladnost, če pravice tretjih oseb preprečujejo ali omejujejo uporabo digitalne vsebine ali digitalne storitve v nasprotju s pogodbo o njihovi dobavi. Pravna sredstva za pravne napake so opredeljena po analogiji s pravnimi sredstvi za materialno neskladnost digitalnega blaga in storitev. To je lahko primerno če imetnik pravic potrošniku vsili sprejem licenčnih pogojev, ki prepovedujejo uporabo določenih funkcij, za katere je plačal po pogodbi o dobavi digitalne vsebine oziroma storitve. Besedilo direktive niti njen prenos v Zakonu o varstvu potrošnikov (ZVPot-1) pa ne pojasnjujeta, ali imajo potrošniki na voljo kakršna koli pravna sredstva v primerih, ko lahko še vedno dostopajo do digitalne vsebine ali digitalne storitve, vendar tega ne morejo storiti zakonito ali vsaj brez tveganja kršitve pravice tretje osebe. Pasivnost imetnika pravic lahko nakazuje tiho dovoljenje za uporabo, vendar je nejasen položaj glede pravic tretjih oseb lahko vir trajne negotovosti za potrošnika.

Čeprav je cilj direktive doseči popolno harmonizacijo, državam članicam omogoča, da ohranijo druga nacionalna pravila, ki določajo ničnost pogodbe ali njeno razveljavitev v primeru pravnih napak. ZVPot-1 je to možnost izkoristil, vendar le s splošno formulacijo in brez konkretnega napotka na določbe slovenskega prava o neveljavnosti pogodb, ki jih je mogoče uporabiti. V poštev pride zlasti razdrtje ali odstop od pogodbe zaradi pravnih napak v skladu s 490. členom OZ, ki pa sta vezana na širšo opredelitev pravne napake od tiste iz ZVPot-1 in zato načeloma prideta v poštev že zaradi golega obstoja pravice tretje osebe na digitalni vsebini oziroma digitalni storitvi. Ker pa mora taka napaka preprečevati dosego namena pogodbe, je praktična razlika med potrošnikovimi pravnimi sredstvi po ZVPot-1 in po OZ zanemarljiva in je dvomljiva smiselnost takšnega dvojnega sistema sankcij za pravne napake.

Pacientova pravica do varstva zasebnosti

prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic

Pravica do zasebnosti je temeljna človekova pravica, zavarovana v slovenski ustavi (35. člen) in v Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (8. člen), ki jo opredeljuje kot pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja. Spoštovanje te pravice s strani zdravstvenih delavcev, ko izvajajo zdravstveno obravnavo, je ključno za pacientovo fizično, mentalno, pa tudi čustveno in duhovno dobrobit. Tega so se zavedali že v daljni preteklosti, saj je bilo v času antične Grčije, v okviru Hipokratove prisege, sprejeto stališče, da morajo zdravniki podatke, do katerih so prišli pri zdravljenju pacientov, varovati kot poklicno skrivnost. Danes zdravnika pri varovanju pacientove zasebnosti vodijo predvsem naslednja načela: zaupnost zdravstvenih podatkov, soglasje pacienta za morebitno posredovanje in obdelavo podatkov ter nadzor nad njihovo uporabo v korist pacienta. V okviru slovenske pravne ureditve področje pokriva več zakonov, pri čemer je eden od temeljnih pravnih virov Zakon o pacientovih pravicah. Slednji opredeljuje pravico pacienta do varstva zasebnosti in osebnih podatkov, ki vsebuje dolžnosti vseh izvajalcev zdravstvene dejavnosti, da v okviru pacientove zasebnosti še posebej varujejo njegova moralna, kulturna, verska, filozofska in druga osebna prepričanja. Varstvo zasebnosti pacientov je povezano s posebnimi izzivi tudi v današnji, t. i. informacijski družbi. Napovedana popolna digitalizacija zdravstva v Sloveniji lahko pacientom

prinese veliko koristi, zlasti v smislu zagotavljanja varnosti in kakovosti izvajanja zdravstvenih storitev, obenem pa odpre Pandorino skrinjico novih vprašanj in izzivov zaščite posameznikove zasebnosti in osebnih podatkov v digitalnem okolju.

Izzivi varstva lokacijske zasebnosti v digitalni dobi

Tjaša Kalin

V digitalni dobi je mogoče lokaciji posameznika samodejno in nemoteno slediti preko mobilnih digitalnih naprav, na primer pametnih telefonov. Pri tem se lokacijski podatki uporabljajo za zagotavljanje lokacijskih storitev, ki imajo za posameznika očitne prednosti. Hkrati pa predstavljajo tveganje za lokacijsko zasebnost, saj lahko zbiranje in obdelava lokacijskih osebnih podatkov ponudniku storitev omogoči natančen pregled nad navadami in preferencami posameznika. Nacionalna zakonodaja in zakonodaja Evropske unije varujeta lokacijsko zasebnost posameznikov preko pravil o varstvu osebnih podatkov in pravice do zasebnosti. Skladno s Splošno uredbo o varstvu osebnih podatkov mora biti obdelava osebnih podatkov zakonita in poštena, kar pomeni, da mora imeti pravno podlago. Pri obdelavi lokacijskih osebnih podatkov je najpogostejša pravna podlaga za obdelavo privolitve posameznika. Vendar se pri tem pojavi težava, saj so pravilniki o zasebnosti, na katerih privolitve temelji, običajno zapletena besedila, ki jih posamezniki ne razumejo zlahka. Ponudniki storitev lahko pod pretvezo privolitve uporabnikov oblikujejo pravila na način, ki jim najbolj ustreza. Tehnični ukrep za zaščito osebnih podatkov je njihova anonimizacija, ki pa ni popolnoma primerna za varstvo lokacijskih osebnih podatkov, saj jih je mogoče ponovno identificirati. Boljša rešitev bi bila ureditev tehnične infrastrukture za zbiranje lokacijskih podatkov na način, da se prepreči ali omeji centralizirano zbiranje lokacijskih podatkov in da se informacije hranijo na napravah uporabnikov.

Decentralizirane avtonomne organizacije in izzivi za korporacijsko pravo

doc. dr. Gregor Dugar

S pojavom in razvojem tehnologije veriženja blokov so se v zadnjih letih pojavile tako imenovane decentralizirane avtonomne organizacije (DAO). V literaturi ni mogoče najti enotne opredelitve DAO. Na najbolj splošni ravni je mogoče DAO opredeliti z obstojem subjekta (članov), ki upravlja organizacijo neodvisno od centralnega nadzora, v kateri so pravila interakcije med udeleženci opredeljena s pametnimi pogodbami, ki se izvajajo same, izvorna koda organizacije pa je nameščena na verigi blokov. Pojav DAO predstavlja za zakonodajalce izziv, če in kako takšno novo obliko organizacije pravno urediti.

Vzor za zakonodajno urejanje DAO lahko predstavlja tradicionalno korporacijsko pravo, predvsem pravna ureditev kapitalskih družb. Avtor se je v predavanju osredotočil na dva izziva, ki jih pojav DAO predstavlja za korporacijsko pravo, in sicer vprašanje priznanja pravne subjektivitete DAO ter ureditev razmerja med DAO in njegovimi člani.

Vpliv digitalizacije na oporoke

Petra Lamovec Hren

Dedno pravo pri sprejemanju novosti postopa previdno in zadržano, vendar pa se vplivu informacijske tehnologije ne more izogniti. Uporaba elektronskih naprav v vsakdanjem življenju povzroča, da se v praksi pojavljajo nove, elektronske oblike oporok. Elektronska oporoka je moderna oblika oporoke, ki omogoča oporočitelju, da izkorišča prednosti, ki jih prinaša tehnološki razvoj. Elektronska oporoka je v večini držav nedovoljen način razpolaganja s premoženjem za primer smrti. Nekatere države *common law* sistema (posamezne ameriške zvezne države, kanadska Britanska Kolumbija) pa so v svoje pravne rede že sprejele posebne določbe, s katerimi urejajo položaj elektronskih zapisov oporok. V prihodnje bi lahko njena uvedba

olajšala oporočno razpolaganje tistih, ki to želijo, vendar pa je pred tem potreben skrben premislek. V primeru uvedbe elektronske oporoke v slovenski pravni red se v zvezi s tem odpira vprašanje, ali ni njena uzakonitev morda preuranjena. Glede na starostno strukturo in preference trenutnih oporočiteljev slednji niti nimajo pravega interesa za sestavo oporoke v elektronski obliki, saj so navajeni na dokumente, sestavljene na papir. Je pa mogoče pričakovati, da se bo to spremenilo v prihodnje, ko bodo oporoko sestavljale generacije, v katerih odraščanje je bila informacijska tehnologija vpeta vsakodnevno.

Izzivi pravnega raziskovanja v velikem podatkovju

izr. prof. dr Jaka Cepec

Avtor v svojem prispevku preko praktičnih primerov empiričnega pravnega raziskovanja predstavlja temeljne izzive, ki čakajo avtorje na tem področju. Po mnenju avtorja je empirično pravno raziskovanje zelo pomembna metoda, ki jo v okviru pravne znanosti zanemarjamo in prepogosto povsem pozabimo. Kot glavne vzroke zanemarjanje te metode v okviru pravne znanosti avtor navede naslednje izzive: (a) pravna tradicija v raziskovanju; (b) empirično raziskovanje je pogosto dražje kot klasično pravno raziskovanje; (c) nacionalni sistem financiranja raziskovalne dejavnosti ni prilagojen tovrstni metodi raziskovanja; (d) nerazumevanje pravne znanosti o kvalitetah empiričnega raziskovanja oziroma mešanje svetovnonazorske usmeritve raziskovalce in njegove uporabe metode; (e) zakonodaja s področja varstva osebnih podatkov.

Prvi izziv je vezan na samo tradicijo raziskovanja v pravni znanosti, ki je razvila svoje metode raziskovanja in je iz teh »klasičnih« metod izključila empirične metode oziroma so empirične metode z vedno večjo specializacijo pravne znanosti izgubile svojo mesto v naboru teh metod. To seveda rezultira tudi v pomanjkanje izkušenj in samih idej o raziskovalnem pristopu, hkrati pa mladim znanstvenikom manjka mentorjev, ki bi jim na tej poti lahko pomagali. Mnogi raziskovalci se soočajo s težavami pri začetku raziskave, saj ne vedo, kako naj začnejo in katera metoda je najbolj primerna za njihovo raziskavo.

Drugi izziv pri empiričnem raziskovanju v pravni znanosti so pomembno višji stroški, ki so povezani s pridobivanjem podatkov. Pri empiričnem raziskovanju je potrebno zagotoviti ustrezne baze (plačljivih) podatkov ali pa je bazo podatkov potrebno ustvariti na novo, kar je časovno in posledično stroškovno zelo zamudno. Pripraviti je potrebno vprašalnike, izvesti intervjuje ali pa preprosto in sodnih spisov ali drugi podatkovnih baz zbrati veliko količino podatkov. Vse navedeno je zamudno in pogosto povezano z dodatnimi stroški, bodisi za nakup baz ali pa za najem sodelavcev, ki pomagajo pri zbiranju podatkov in pri pripravi baze.

Neposredno na prejšnji izziv je vezan tudi izziv povezan s sistemom financiranja. Sistem financiranja pravne znanosti ni prilagojen za takšne metode raziskovanja, kar pomeni, da so raziskovalci pogosto primorani iskati dodatna finančna sredstva za izvedbo raziskave ali še slabše, tovrstna sredstva sploh niso na voljo, saj so nacionalni viri raziskovalnih sredstev povezani z določeni finančno – tehničnimi predpostavkami skladu s katerimi je financiranje raziskovanja v družboslovju pomembno nižje in je posledično z vidika raziskovalcev samo omejitev na tradicionalne pravne metode bolj logična izbira, če ne celo nuja.

Izkušnje avtorja kažejo, da je empirično raziskovanje zelo pogosto povezano z nerazumevanjem pravne znanosti o kvalitetah empiričnega raziskovanja. Pravna znanost se včasih sooča z izzivi pri sprejemanju metodologije empiričnega raziskovanja, kar je pogosto posledica nerazumevanja same metode oziroma njenih znanstvenih predpostavk. Avtor posebej poudarja, da je med raziskovalci njegova izbira znanstvene metode neupravičeno pomešana z morebitni svetovnonazorskimi pogledi.

Res kakovostno empirično pravno raziskovanje je nesporno zelo multidisciplinarno, kar pomeni, da takšno raziskovanje nujno terja povezovanje več avtorjev z istim ciljem. Pri tovrstnem raziskovanju je tako nujno potrebno sodelovanje s statistiki, ekonomisti, matematiki, psihologi, sociologi itd. Pri tem pride pogosto tudi do vprašanja zainteresiranosti raziskovalcev iz drugih ved za tovrstno raziskovanje, saj matična

raziskovalna disciplina morda njegova prispevka pri raziskavah ne bi priznavala, ker vsaj z vidika tiste discipline, ni šlo za raziskave iz matičnega področja, prava multidisciplinarnost pa s tem pogosto še vedno ni zares sprejeta.

Kot zadnji izziv, ki pa je v zadnjih letih vsebinsko vse pomembnejši, avtor navaja varstvo osebnih podatkov. Pri empiričnem raziskovanju se namreč pogosto srečamo z vprašanjem dovoljene obdelave baz osebnih podatkov. Pri tem se strinjamo, da morajo tudi raziskovalci zagotoviti, da so podatki ustrezno zaščiteni in da so zbrani in uporabljeni v skladu s predpisi o varstvu podatkov, a hkrati bi od nacionalnega regulatorja pričakovali večjo pomoč in prizadevanja za iskanje rešitev, ki bi zadostile posameznikovi pravici do varstva osebnih podatkov, a bi hkrati omogočile raziskovalcem, da lahko tudi v družboslovju opravljajo znanstveno delo, ki temelji na dejanskih podatkih in ne zgolj na domnevah raziskovalca.

Ne glede na vse navedene izzive je avtor prepričan, da morajo empirične metode postati del metodologije pravnega raziskovanja, saj je na dolgi rok s tem mogoče pomembno dvigniti razumevanje vpliva pravnih pravil na družbo, po drugi strani pa je z uporabo velikega podatkovja lažje predvidevati kakšne učinke ima neka zakonodaja in predvsem, s kakšno normativno ureditvijo bi lahko prišli do željenih rezultatov. Izkušnje z uporabo empiričnih metod namreč pogosto pokažejo, da so rezultati vsaj delno presenetljivi in da z uporabo zgolj klasičnih pravnih metod ne bi prišli do istih zaključkov ali še več, da so zaključki, ki jih dobimo zgolj z uporabo klasičnih pravnih metod napačni. Po drugi strani pa bi uporaba empiričnih metod v pravni znanosti omejila poseg drugih ved v pravna vprašanja, saj se pogosto dogaja, da znanstveniki s področja statistike, ekonomije, sociologije ipd. na podlagi sicer sofisticiranih empiričnih metod, vendar s popolno banalizacijo prava, ki ga preko pavšalnih ugotovitev ukalupijo v nekaj binarnih spremenljivk, prihajajo do zaključkov oziroma rezultatov o pravu in pravnih institucijah, ki res nimajo nič skupnega s stvarnostjo.

Umetna inteligenca in človekove pravice

prof. dr. Vasilka Sancin

Prispevek naslavlja pereče vprašanje pravnega urejanja razvoja in uporabe umetne inteligence (UI) v luči možnih pozitivnih učinkov (npr. na zdravje, izobraževanje in usposabljanje, pomoč osebam z invalidnostmi, naslavljanje naravnih nesreč) in negativnih učinkov na človekove pravice (npr. glede možnih posegov v zasebnost in uveljavljanja nadzora, diskriminacije, vplivov na zaposlovanje in delavske pravice in resnih dilem glede razvoja in uporabe avtonomnih oborožitvenih sistemov), ki so sicer v univerzalnih mednarodnih pogodbah s področja človekovih pravic opredeljene tehnološko nevtralnno. V odsotnosti univerzalne pravne opredelitve UI, kar je logična posledica konstantnega tehnološkega razvoja, je podana kritična analiza poskusov opredelitev pojma UI v okviru mednarodnih organizacij in nacionalnih zakonodaj po posameznih državah, pri čemer je izpostavljen predlog definicije po predlogu uredbe EU o AI, ki izhaja iz na tveganju utemeljenega pristopa. Slednja v predlogu prvega odstavka 3. člena določa, da „umetnointeligenčni sistem“ pomeni programsko opremo, ki je razvita z eno ali več tehnikami in pristopi iz Priloge I ter lahko za določen sklop ciljev, ki jih opredeli človek, ustvarja izhodne podatke, kot so vsebine, napovedi, priporočila ali odločitve, ki vplivajo na okolje, s katerim so v stiku, nato pa v členih, ki sledijo, vključijo prepovedane prakse in med UI sisteme velikega tveganja uvršča tiste, ki bi lahko izjemno škodljivo vplivali na katerokoli od temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Opredeli se tudi do predlaganega sistema upravljanja in nadzora, vključno s predvidenim EU odborom za UI. Sklepno ugotavlja, da UI lahko prispeva tako k uresničevanju ČP kot jih tudi ogroža oz. krši. Za preprečevanje slednjega, je treba zagotoviti, da bo razvoj UI vključeval preglednost, odgovornost, poštenost in spoštovanje ČP, kar pa, med drugim, zahteva izvajanje ocene vplivov na človekove pravice v celotnem življenjskem ciklu UI, sprejem ustrezne zakonodaje in zagotavljanje kibernetске varnosti.

Avtorsko pravo in umetna inteligenca

dr. Maja Bogataj Jančič

Dr. Maja Bogataj Jančič je na simpoziju predstavila, kako lahko avtorsko pravo vpliva na procese izdelovanja umetne inteligence in v zvezi s tem vzpostavila problematiko izjeme od avtorske pravice za namene podatkovnega in besedilnega rudarjenja. V drugem delu predstavitve je obravnavala vprašanje ali so produkti, ki jih generira umetna inteligenca, lahko varovani z avtorsko pravico, in se pri tem navezala na prispevek Ali je lahko umetna inteligenca avtor avtorskega dela?, ki ga je nedavno objavila v knjigi Pravo in umetna inteligenca: vprašanja etike, človekovih pravic in družbene škode. V času hitrega tehnološkega napredka se morebiti že bližamo trenutku, ko bodo stroji oziroma umetna inteligenca (UI) lahko samostojno generirali umetniška dela brez kakršnegakoli sodelovanja človeka. Zmeraj bolj je zato aktualno vprašanje, ali so lahko dela, ki jih samostojno generira UI, varovana z avtorsko pravico. Ali je za varstvo dovolj, da je rezultat, ki ga generira stroj, videti enako kot stvaritev, ki jo ustvari človek? Ali UI sploh potrebuje nagrado oziroma spodbudo za ustvarjanje? Ali lahko UI štejeemo za »avtorje«, ki ustvarjajo »izvirna« dela? Veljavna avtorskoppravna zakonodaja da jasen odgovor, saj določa, da brez kreativnih odločitev človeka, ki se odražajo v izvirnosti avtorskega dela, ne moremo govoriti o stvaritvah, ki si zaslužijo avtorskoppravno varstvo. V prispevku so predstavljeni glavni izzivi, ki jih razvoj UI zastavlja tradicionalnim konceptom avtorskih pravic, in skicirane smeri možnega razvoja.

Algoritmična diskriminacija in pogodbeno pravo: premikanje mej zasebne avtonomije za zajezitev spornih praks?

doc. dr. Karmen Lutman

Čeprav je prepoved diskriminacije globoko ukoreninjena v pravne sisteme držav članic Evropske unije, prinaša digitalna revolucija nove izzive na tem področju. S povečano uporabo algoritmov v vsakdanjem življenju je zaslediti porast spornih praks, ki so problematične tudi z vidika prepovedi diskriminacije. Povečano tveganje v tem oziru prinašajo na področju zasebnega prava zlasti primeri, ko so algoritmi uporabljeni v različnih postopkih odločanja, denimo v delovnih razmerjih, na področju odobritve kreditov ali pri sklepanju zavarovanj.

Medtem ko se prepoved diskriminacije praviloma nanaša na vertikalna razmerja, torej razmerja med (nadrejeno) državo in (podrejenimi) posamezniki, se prispevek osredinja na prepoved diskriminacije v horizontalnih razmerjih, torej razmerjih med prirejenimi posamezniki. Natančneje, analiza je usmerjena na področje pogodbenega prava, kjer sicer velja načelo pogodbene avtonomije, v skladu s katerim se pogodbeni stranki prosto odloča o tem, ali, s kom in s kakšno vsebino bo sklenila pogodbo. Ta svoboda pa ni povsem neomejena. Pogodbena svoboda na področju delovnega prava je zaradi zaščite delavca kot šibkejše pogodbene stranke (tudi) z vidika prepovedi diskriminacije močno omejeno, prav tako pa določene omejitve v EU najdemo v splošnem pogodbenem pravu, ko gre za dostop do dobrin in storitev, ki so na voljo javnosti. Zdi se, da so meje prepovedi diskriminacije v pogodbenem pravu v slovenskem Zakonu o varstvu pred diskriminacijo postavljene drugače, saj ta prepoved zavezuje tudi fizične osebe, in sicer tudi takrat, ko delujejo v pravnem prometu. Kako daleč seže to pravilo, zaradi pomanjkanja sodne prakse ni povsem jasno, gotovo pa gre za kolizijo z načelom pogodbene avtonomije.

V tej luči se prispevek osredinja na pojavne oblike algoritmične diskriminacije na področju pogodbenega prava. Ena takih je ciljano oglaševanje, ki se nanaša na predpogodbeno fazo in lahko predstavlja diskriminacijo ali privede do različnih oblik družbenega razvrščanja. Kot je pokazala nedavna raziskava, so pri platformi Facebook v ZDA zasledili primere, ko je ciljano oglaševanje za ponudbo zaposlitev v določenih primerih temeljilo na osebnih okoliščinah, kot so denimo spol, rasa, barva kože, vera, narodna pripadnost. Podobne prakse naj bi zasledili tudi pri ciljanem oglaševanju določenih proizvodov, nastanitvev, nepremičnin in nekaterih storitev. Cilj prispevka je ugotoviti, ali so tovrstne prakse sporne tudi skozi prizmo evropskega

in slovenskega protidiskriminacijskega prava. V dobi velikega podatkovja in algoritmičnega profiliranja smo priča tudi pojavu algoritmičnega določanja cen. V skladu s to prakso se cena za posamezno dobrino ali storitev določi s pomočjo algoritmov, ki pri tem upoštevajo tržne pogoje in lastnosti oziroma obnašanje posameznega potrošnika. Medtem ko so popusti za upokojece že dolgo uveljavljena praksa pozitivne diskriminacije, pa je množično algoritmično določanje cen, ki lahko temelji tudi na osebnih okoliščinah in za katerega potrošnik praviloma sploh ne ve, lahko problematično z več vidikov. Analiza prispevka se v tem oziru omejuje na prepoved diskriminacije in skuša ugotoviti, ali in pod kakšnimi pogoji so tovrstne prakse dopustne.

Človek proti umetni inteligenci - pisanje pogodb

Janez Sekirnik

Umetna inteligenca v obliki velikih jezikovnih modelov je sposobna generirati različne vrste naravnih besedil. Ker so pogodbe zgolj specifična vrsta naravnega besedila, se postavi vprašanje, ali so veliki jezikovni modeli sposobni generirati tudi pogodbe, in če ja, kako kvalitetne so tako generirane pogodbe.

Z vnosom ustreznih navodil in podatkov v ChatGPT in GPT-3 lahko generiramo besedila, ki na prvi pogled izgledajo podobna pogodbam. Kvaliteto teh pogodb je težko objektivno oceniti, lahko pa se opremo na skrbnost dobrega strokovnjaka in izhajamo iz predpostavke, da je pogodba dovolj kvalitetna za uporabo, če je primerljiva pogodbi, ki jo pripravi dober strokovnjak. Na podlagi tega je bila opravljena manjša empirična raziskava, v kateri je 8 ocenjevalcev ocenjevalo in primerjalo 3 pogodbe o prodaji poslovnega deleža. Vse tri pogodbe so bile pripravljene na podlagi istih navodil. Eno od pogodb je pripravil izkušen odvetnik, drugo ChatGPT in tretjo GPT-3. Ocenjevalci so vse tri pogodbe ocenili z ocenami 1-5 v šestih kategorijah: (1) razumljivost pogodbe, (2) popolnost pogodbe, (3) pravna pravilnost, (4) očitne napake, (5) upoštevanje navodil in (6) uporaba odprtih pojmov.

Pogodba, ki jo je pripravil izkušen odvetnik, je prejela najvišjo oceno v vseh ocenjevanih kategorijah in je bila ocenjena s povprečno oceno 4.7. Pogodbi, ki sta bili generirani s pomočjo ChatGPT in GPT-3, sta prejeli povprečno oceno 3.5 oziroma 3.38. Razlika v ocenah med pogodbami je bila manjša v kategorijah, ki se nanašajo na uporabo jezika (razumljivost pogodbe, očitne napake, uporaba odprtih pojmov), večja pa v striktnije pravnih kategorijah (popolnost pogodbe, pravna pravilnost). Ker je GPT splošni veliki jezikovni model in kot tak ni bil treniran izključno na pravnih in pogodbenih besedil, je to razhajanje razumljivo.

Raziskava je pokazala, da pogodbe, generirane s pomočjo velikih jezikovnih modelov, kot je GPT, še niso primerljive pogodbam, ki jih pripravijo dobri strokovnjaki. Kljub temu pa razlika v kvaliteti ni tako velika, da pogodbe, generirane s pomočjo GPT, niso praktično uporabne. Upoštevajoč tudi dejstvo, da je odvetnik za pripravo pogodbe v raziskavi porabil 3.75 ur, avtor pa s pomočjo GPT 15 minut za vsako od pogodb, je potencial velikih jezikovnih modelov za pisanje pogodb očitno oziroma je uporaba velikih jezikovnih modelov za pisanje pogodb z nadaljnjim razvojem in z nadzorom pravnika neizogibna.